

મગફળી ની વૈજ્ઞાનિક ખેતી પદ્ધતિ ૬

:: લેખક ::

● શ્રી જી. એ. પટેલ ● શ્રી આર. પી. ચૌધરી

:: સંપાદક ::

● શ્રી એચ. પી. પટેલ ● શ્રી એસ. એસ. દરજી ● શ્રી ડી. એન. પટેલ

ગુજરાત
વિજ્ઞાન
વિશ્વવિદ્યાલય

કૃષિ વિજ્ઞાન કેન્દ્ર

સમોડા-ગણવાડા, તા. સિદ્ધપુર, જિ. પાટણ.

ફોન : ૦૨૭૬૭ - ૨૮૫૫૨૮

(નેશનલ મિશન ઓન ઓર્ગેનલ સીડ એન્ડ ઓર્ગેનલ પામ)

મગફળીની વૈજ્ઞાનિક ખેતી પધ્ધતિ :

મગફળી એ તેલીબીયા પાકોનો રાજા ગણાય છે. હાલમાં ૧૦૦ થી વધુ દેશોમાં મગફળીનું વાવેતર થાય છે. મગફળીના વાવેતરમાં ભારત દેશ ૪૦ ટકા વિસ્તાર અને ૩૦ ટકા ઉત્પાદન સાથે દુનિયામાં પ્રથમ નંબરે છે. ગુજરાત રાજ્ય મગફળીના ઉત્પાદનમાં પ્રથમ નંબરે અને વાવેતર વિસ્તારમાં બીજા નંબરે છે.

ગુજરાત રાજ્યમાં ચોમાસુ અને ઉનાળુ એમ બંને ઋતુનું મળીને ૨૦ લાખ હેક્ટર જેટલું મગફળીનું વાવેતર થાય છે. જે મુખ્યત્વે સૌરાષ્ટ્ર તેમજ ઉત્તર ગુજરાત વિસ્તારમાં થાય છે. ઉત્તર ગુજરાતમાં ઉભડી અને અર્ધવેલડી પ્રકારની મગફળીનું વાવેતર કરવામાં આવે છે.

જમીનની તૈયારી :

મગફળીના ડોડવા જમીનમાં થતા હોવાથી તેના જરૂરી વિકાસ માટે જમીનની ફળદ્રુપતા, જમીનની ભેજ સંગ્રહશક્તિ અને જમીનની છિદ્રતા જાળવવી ખાસ જરૂરી છે. તે માટે જમીનને ઉડી ખેડ કરી આગલા પાકના જડીયા, મૂળીયા વગેરે વીણી લઈ, સારૂ કહોવાયેલું છાણીયુ ખાતર હેક્ટર દીઠ આઠ થી દસ ટન નાખી બે થી ત્રણ વખત કરબની ખેડ કરી અને સમાર મારી પોચી અને ભરભરી બનાવવી.

વાવણી સમય અને જાતની પસંદગી :

ચોમાસુ મગફળીનું વાવેતર વાવણી લાયક વરસાદ થયે કરવું. જો પિયત આપવાની સગવડ હોય તો અર્ધ વેલડી મગફળી જી.જી.-૨૦ નું જુનના પ્રથમ અઠવાડીયામાં આગોતરું વાવેતર કરવું હિતાવહ છે. જો વરસાદ ૧૫મી જુન પછી થાયતો ઉભડી પ્રકારની મગફળી જી.જી.-૨, જી.જી.-૫ અને જી.જી.-૭ જેવી મગફળીની જાતોનું વાવેતર કરવું.

મગફળીની જુદી જુદી જાતોના અગત્યના ગુણધર્મો :

જાતનું નામ	પાકવાના દિવસો	દાણાનું કદ	દાણાનો રંગ	તેલના ટકા	દાણાના ટકા	વિશિષ્ટ ગુણધર્મ
જી.જી.-૨	૧૦૦	મધ્યમ	ગુલાબી	૪૯.૬	૭૨.૮	સુકારા સામે પ્રતિકારક
જી.જી.-૫	૧૦૫	મધ્યમ	ગુલાબી	૪૮.૮	૭૩.૭	વધુ ઉત્પાદન
જી.જી.-૬	૧૧૯	મધ્યમ	ગુલાબી	૫૦.૨	૭૩	તેલનું વધુ પ્રમાણ
જી.જી.-૭	૧૦૦	મધ્યમ	ગુલાબી	૪૯	૬૯.૩	વધુ ઉત્પાદન આપતી જાત
ટી.જી.-૨૬	૧૨૧	નાનો	ગુલાબી	૪૯	૬૫	અંશત: સુશુષ્કતા ધરાવે છે
જી.જી.-૨૦	૧૦૯	મધ્યમ	ઘાટો ગુલાબી	૫૦.૭	૭૩.૪	વધુ ઉત્પાદન અને નિકાસલક્ષી

વાવણી અંતર અને બીયારણ દર :

હેક્ટર દીઠ જરૂરી છોડની સંખ્યા જાળવવા માટે જાતવાર નક્કી થયેલ અંતર અને બીજનો દર ખુબ જ અગત્યનો છે. બંને પ્રકારની મગફળી માટેની જાતો, વાવણી અંતર અને બીયારણના દરની માહિતી નીચે મુજબ છે.

મગફળીનો પ્રકાર		મગફળીની જાતો	અંતર (સે.મી.)	બીજ દર (કિગ્રા/હે.)
યોમાસુ વાવેતર માટે	ઉભડી	જી.જી.-૨, જી.જી.-૫ જી.જી.-૭	૪૫ x ૧૦	૧૦૦
	અર્ધ વેલડી	જી.જી.-૨૦	૬૦ x ૧૦	૧૨૦

બીજ માવજત :

જમીનજન્ય અને બીજ જન્ય રોગો જેવા કે બીજનો સડો તથા ઉગસુકનો રોગ તેમજ ઘેણના ઉપદ્રવ સામે રક્ષણ મેળવવા માટે બીજની માવજત ખુબ જ અગત્યની છે. બીજ માવજત માટે ક્વીનાલફોસ ૨૫ ઈ.સી. અથવા ક્લોરોપાયરીફોસ ૨૦ ઈ.સી. દવા ૨૫ મીલી ૧ કિલોગ્રામ બીજ દીઠ વાવતાં પહેલાં ૩ થી ૪ કલાક અગાઉ બીજને પટ આપી છાંયડામાં સુકવી ત્યાર બાદ ટેબ્યુકોનાઝોલ ૧ ટકા ડીએસ (ટેક્નીલ) દવા ૩ ગ્રામ પ્રતિ કિલોગ્રામ બીજ પ્રમાણે પટ આપી વાવેતર માટે ઉપયોગમાં લેવું.

ખાતર :

ખાતર આપવા માટે ખેડૂતે પોતાના ખેતરની જમીનનો નમુનો જમીન ચકાસણી પ્રયોગશાળામાં ચકાસણી કરાવી ભલામણ મુજબ ખાતરો વાપરવા વધુ હિતાવહ છે. જો જમીનમાં ગંધક તત્વની ઉણપ જણાય તો હેક્ટર દીઠ ૨૦ કિલોગ્રામ ગંધક આપવો.

ચોમાસુ મગફળીમાં વાવણી સમયે હેક્ટર દીઠ ૧૨.૫ કિલોગ્રામ નાઈટ્રોજન અને ૨૫ કિલોગ્રામ ફોસ્ફરસ ચાસમાં ઓરીને આપવો. મગફળી કઠોળ વર્ગનો પાક હોઈ, હવાનો નાઈટ્રોજન તેની મૂળ ગંડીકા દ્વારા હવામાંથી નાઈટ્રોજન લે છે. જેથી મગફળીના પાકને પૂર્તિ ખાતર આપવાની જરૂર નથી.

પૂરક પિયત :

ચોમાસા દરમિયાન વરસાદ પૂરતો અને સપ્રમાણ વહેંચણી થયેલ હોય તો મગફળીના પાકને વધારાના પિયત આપવાની જરૂર રહેતી નથી. પરંતુ કુલ અવસ્થા, સૂચા ઉતરવા અને ડોડવામાં દાણાની વિકાસની અવસ્થાએ વરસાદ ના હોય અને જમીનમાં ભેજની ખેંચ જણાય તો વધારાનું પિયત આપવાથી સારૂ ઉત્પાદન મેળવી શકાય છે.

આંતરખેડ અને નિંદામણ :

મગફળીના પાકને વાવણી પછી ૪૫ દિવસ સુધી નિંદામણ મુક્ત રાખવો ખુબ જ જરૂરી છે. આ માટે બે આંતરખેડ તથા હાથથી નિંદામણ કરવું જરૂરી છે. જ્યાં મજુરોની અછત હોય અને મજુરીના દર ઉંચા હોય ત્યાં નિંદામણ નિયંત્રણ માટે ઓક્સીફલ્યુરાફેન ૦.૨૪ કિલોગ્રામ/હેક્ટર (ગોલ-૨-ઈ- ૧ લીટર/હેક્ટર) અથવા પેન્ડીમીથાલીન ૧ કિલોગ્રામ/હેક્ટર (સ્ટોમ્પ ૩ લીટર/હેક્ટર) ૫૦૦ લીટર પાણીમાં ઓગાળી વાવણી બાદ તુરત જ અને બીયારણનું સ્કુરણ થાય તે પહેલાં જમીન પર છંટકાવ કરવો. આ ઉપરાંત સૂચા બેસે તે પહેલાં એક આંતર ખેડ તેમજ એક હાથ નિંદામણ કરવાની ભલામણ છે.

(૨) ગુવાત નિયંત્રણ

ક્ર. નં.	ગુવાતનું નામ	નિયંત્રણ
૧	મોલો, તડતડીયા 	<ul style="list-style-type: none"> શોષક પ્રકારની કોઈપણ એક દવા જેવી કે ક્લોરપાઈડોન (૩ મીલી દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં) અથવા ડાયામીથોએટ (૧૦ મીલી દવા ૧૦ લીટરમાં) અથવા ઈમીડાકલોપ્રીડ (૫ મીલી દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં) ભેળવી છંટકાવ કરવો.
૨	પાન કચીરી 	<ul style="list-style-type: none"> મીથાઈલ ઓ ડીમેટોન (૧૦ મીલી દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં) અથવા ક્લોરપાઈડોન (૩ મીલી દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં) અથવા ઈથીરોન (૧૦ મીલી દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં) ભેળવી છંટકાવ કરવો.
૩	પાનકોરીયું 	<ul style="list-style-type: none"> ડાયાકલોરોવાઈશ (૧૦ મીલી દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં) અથવા મોનોક્રોટોફોસ (૧૨ મીલી દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં) ક્વેનીટ્રોથીરોન (૧૦ મીલી દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં) ભેળવી છંટકાવ કરવો.
૪	ડોળ અને ઉધઈ 	<ul style="list-style-type: none"> ઉભા પાકમાં ક્વેનાલફોસ ૨૫ ઈ.સી. અથવા કલોરોપાઠરીફોસ ૨૦ ઈ.સી. દવા ઢેકટરે ૪ લીટર પ્રમાણે પિચત સાથે આપવી.

કાપણી :

મગફળીના છોડ ઉપરના ડોડવા ફોલતા છોતરાના અંદરના ભાગમાં કાળી નકશી તેચાર થયેલ ઢોચ અને દાણાનો રંગ લાલ થયેલ ઢોચ ત્યારે જ મગફળી જમીનમાંથી કાઢવાની શરૂઆત કરવી. સામાન્ય રીતે મગફળી આશરે ૧૨૦ દિવસે કાપણી માટે તેચાર થઈ જાય છે. કાપણી સમયે જો જમીનમાં પૂરતો ભેજ હોય તો ઉભડી પ્રકારની મગફળી ઢાયથી ખેંચી લેવી અને અર્ધ વેલડી પ્રકારની મગફળી જલુનથી કાઢી નાના ઢગલા કરી સુકવણી કરવી ત્યાર બાદ છેસરણી ડોડવા છુટા પાડી છાંચડામાં સુકવી ભેજનું પ્રમાણ ૮ ટકાથી ઓછું હોય તે મુજબ સંગ્રહ કરવો અથવા વેચાણ માટે લઈ જવી.

પાક સંરક્ષણ :

(૧) રોગ નિયંત્રણ

ક્ર. નં.	રોગનું નામ	નિયંત્રણ
૧	ઉગ સુકનો રોગ 	<ul style="list-style-type: none"> સારી ગુણવત્તાવાળા અને નુકશાન વિનાના બીજ વાવેતર માટે ઉપયોગમાં લેવા અને બીજને ભેજવાળી જગ્યામાં રાખવાં નહીં. મગફળી ઉપાડી લીધા બાદ તાત્કાલીક સૂર્ય તાપમાં સુકવવી અને ભેજરહિત જગ્યાએ સંગ્રહ કરવો. જેથી ફુગનો રોગ આવે નહીં. બીજને વાવતાં પહેલાં ૧ કિલોગ્રામ દીઠ ૩ ગ્રામ કૅપ્ટાન અથવા થાયરસ અથવા મેન્કોઝેબ દવાનો ૫૮ આપી વાવેતર કરવું.
૨	થડનો કોહવારો 	<ul style="list-style-type: none"> બીજને વાવતાં પહેલાં ૧ કિલોગ્રામ બીજ દીઠ ૩ થી ૪ ગ્રામ કૅપ્ટાન અથવા થાયરસ અથવા મેન્કોઝેબ દવાનો ૫૮ આપી વાવેતર કરવું. ઈજા પામેલ તેમજ ફોતરી ઉતરી ગયેલા બીજ વાવેતર માટે ઉપયોગમાં લેવા નહીં. સંપૂર્ણ સડી ગયેલા સેન્દ્રીય ખાતરો જ વાપરવા. ૨.૫ કિલોગ્રામ ટ્રાયકોડર્મા પાવડર ૫૦૦ કિલો એરંડી ખોળમાં ભેળવી પ્રતિ ઠેકટરે મગફળી વાવતી વખતે ચાસમાં આપવું.
૩	ટીક્કા 	<ul style="list-style-type: none"> રોગ અોછો આવે તો તે માટે ખેતરમાંથી મગફળી ઉપાડી લીધા પછી છોડના રોગીષ્ટ અવશેષો વીણીને બાળી નાખવા. મગફળીનો પાક ૩૦ થી ૩૫ દિવસનો થાય ત્યારે કાર્બેન્ડેઝીમ (૫ ગ્રામ ૧૦ લીટર પાણીમાં) ભેળવી છાંટવી. બીજો છંટકાવ પ્રથમ છંટકાવ પછી પંદર દિવસ બાદ કરવો. તાજા પાણીમાં લીમડાના સંતૃપ્ત અર્કનું ૧ ટકાનું દ્રાવણ બનાવીને ૩૦, ૫૦ ઓ ૭૦ દિવસે છંટકાવ કરવાથી ટીક્કા રોગનું નિયંત્રણ કરી શકાય છે.
૪	ગેરુ 	<ul style="list-style-type: none"> મગફળીનો પાક ૩૦ દિવસનો થાય ત્યારે મેન્કોઝેબ ૭૫ ટકા (૨૭ ગ્રામ ૧૦ લીટર પાણીમાં) ભેળવી છંટકાવ કરવો. બીજો છંટકાવ ૧૫ દિવસના અંતરે કરવો. ટીક્કા અને ગેરુ બંને રોગના એક સાથે નિયંત્રણ કરવા માટે કલોરોએલોનીલ ૭૫ ટકા (૨૫ ગ્રામ ૧૦ લીટર પાણીમાં દ્રાવણ બનાવીને ૧૫ દિવસના અંતરે બે થી ત્રણ છંટકાવ કરવા.

